

ITIN DRAUGIŠKA APLINKA SVETIMYBĖMS – grėsmė lietuvių kalbai

VITA STULGIENĖ

Šilutės rajono savivaldybės kalbos tvarkytoja

Lietuvių kalba prastėja, šiuursta ir nyksta. Esu iš tos grupės žmonių, kurie įžvelgia grėsmę lietuvių žemei, tautai ir kalbai. Tą pastebiu kasdieniniame savo darbe, vartydama spaudą, žiūrėdama televizorių, bendraudama su kolegomis ar kitais žmonėmis.

Niekai neįsivaizduoju iš galvos Nyderlandų kalbos mirimo pavyzdys, negi netolimoje ateityje priimant į darbą bus egzaminuojama, ar pilietis moka valstybinę kalbą tokiu pat lygiu kaip užsienio. Vadinasi, reikalavimai mokėti gimtąją kalbą yra tokie pat, kaip reikalavimai mokėti užsienietišką. Panašiai elgėsi ir mūsų prezidentė, svetimą kalbą iškėlus aukščiau už gimtąją ir egzaminavusi ministrus užsienio kalbos. Neiškentusi viena ministrė prasarė, kad tokio pažeminimo jai dar nebuvo tekę pajusti. Pažeminimo lietuvių ar lietuvių kalbos. Tai vienas ryškesnių neigiamų globalizacijos pavyzdžių Europos Sąjungoje, užuomina, kad reikės susitapatinti su kita kalba.

Mes ir patys nepajuntame, kaip svetimos kalbos įtaka keičia mūsų kalbą, įpročius, mąstymo būdą, ugdo kitokį kalbos pojūtį. Pavyzdžiui, ne vienerius metus kalamas į galvą svetimos kalbos posakis „vynioti į vatą“ galėtų būti pakeistas lietuviškais: „akis dumti, apgaudinėti, slėpti tiesą, išsisukinėti, nutylėti kai ką, uodegą sukuti, miglą pūsti, jautį už uodegos sukuti“ ir kitais, bet dažnai vartojamas tas vatos vyniojimas rodo, kad kalbantieji iš tiesų pripratę nutylėti tiesą, sukčiauja ar akis dumia, todėl tikroms mintims paslėpti sakomos išmoktos atmintinai frazės, kad mažai kas suprastų tikrovę, suvyniotą į vatą. Paplitęs pasakymas „maža nepasirodys“, kurio tikslė reikšmė tik nuspėjama, ką tai galėtų reikšti: gal „kinkų virpėjimą“ ar „tenkantį kinkų drebinimą“, bet šnekamojoje kalboje „maža nepasirodys“ tarytum rodo madingą kalbėjimo stilių. Keistas gąsdinimas „statyti ant blakstienų“ taip pat galėtų būti keičiamas vaizdingesniais: „iškeikti į šuns dienas, niekinti, išdėti į šuns dienas, gauti austi“. Susidaro toks įspūdis, kad išmokus svetimų posakių modernėjama, tampama stilingais, pritaipusiais prie

aplinkos, nes nuo taisyklingos kalbos „stogas važiuoja“, ji juk nėra prestižinė.

Nuvalkioti svetimi vertiniai išstumia vaizdingus žodžius ir lietuviškus frazeologizmus. Net viešojoje erdvėje mėgstama pamėgdžioti nusikaltėlių žargoną: teko pajusti svetimą gėdą, kai garsaus dienraščio žurnaliste Knygos, kalbos ir spaudos atgavimo dieną viešai gyrėsi, kad tą dieną „perspauna“ visus savo renginius, – „perspauna“, kurį galima pakeisti daugybe tikslių žodžių. Iki šiol nesuprantu, su kuo žurnalistai nori susitapatinti primityvindami savo kalbą.

Kartais atrodo, kad žmonėms, baigusiems aukštuosius mokslus, lietuvių kalba tarsi atgrasi, visai nerūpi ar neįdomi. Neseniai informacinių technologijų specialistas labai nusistebėjo, kai pagyriau jį pranokusią žmoną, išleidusią naują knygą. Žmogus nuoširdžiai pasakė: „Matai, kokį tu čia žodį sugalvojai „pranoko“. Tada nusistebėjau aš. Dar keisčiau atrodė, kai atlikus specialistams kalbos seminarą, kuriame visi garsiai tardami mokėmės kirčiuoti žodį „dokumentas“, iškart po to tikslųjų mokslų specialistas dešimtis kartų ištarė šį žodį netaisyklingai. Bet pastebėjau, kad angliškų žodžių jis gerai kirčiavo.

Neatsilikia ir vietinė spauda nuo šiuolaikiško kalbos stiliaus, mėgsta rašyti „dzin“, pvz., „valdžiai dzin“. Juk valdžios abejingumui nusakyti galėtume daug vaizdingiau sugalvoti: „valdžiai nors papūsk j uodegą“ ir t. t.

Neprarusius kalbos nuovokos lietuvius stebina aukščiausių politikų nušvitimas ar prarėgėjimas, juk daugelis dabar sako „mano matymu, aš matyčiau“ lyg kokie aiškiaregiai ar ekstrasensai (vertinys iš anglų kalbos „see“) – vietoj „aš manyčiau, aš galvoju, mano supratimu, mano manymu“. Žurnalistų nuolat kartojamas „galvos skausmas“ populiarus tapo ir valdžios atstovų. O jau tas žodis „pasimeta“: visi visur pasimeta net smulkmenose, pasimeta detalėse, pasimeta įstatymuose, skaičiuose vietoj „sutrunka, išsigąsta, nežino, nesuigaušo“ ir kt. Vaikai dažnai pasimeta minioje ar „Maximoje“, gal daugelis kalbančiųjų grįžta į vaikystę, kai mamos sakydavo „nepasimesk plažė“.

O koks smagus žodelis „veža“, dažnai vartojamas tarp televizijos žvaigždžių, kuris tuoj jaukia įsiitaiso ir politikų burnose. Juos taip pat „tai veža“. Susidaro toks įspūdis, kad kuo prastesni, nuvalkiotą žodį pasakys viešojoje erdvėje, tuo busi populiarnesnis, lyg taisyklingos lietuvių kalba žodžiai „įkvepia, uždega, jaudina, pakelia“ jau neberekalingi.

Vis žurnalistų klausinėju, ar jie taip susitapatina su liudimi rašdami ir cituodami žargoną ir nuvalkiotus tarptautinius žodžius: „grojo skarbonkės“, „yra kaip yra“, „turimas geras laikas“, „perspauna“, „klebonas reketuoja parapijiečius“, o kodėl negalėtų būti lietuviškai „klebonas apiplėšinėja“ ar sugalvotas kitas vaizdingas tikslus žodis, kuris sujaudintų, negi rašoma tik bukai prastuomenei, kuri nepajėgi pajusti žodžio galios. Bet žmonės tą žodžio galią vis dėlto pajunta. Neseniai visi savivaldybės laikraščiai sumirgėjo antraštėmis: „Tu mums kaip rakštis subinėje“. Ir šį vaizdingą liaudies posakį paleido ne kas kitas, o tarybos narė, gimnazijos lituanistė iškilmingoje salėje prie garbingų Seimo narių ir vietos vadovų Lietuvinių vilties premijos apdovanojimo šventėje. Kartais nuo žodžio nežinai, ar juoktis, ar verkti. Salėje daug kas juokėsi. Buvo skaudu, užjaučiau jauną apdovanojamą menininką, norėjau jo atsiprašyti už tą mokytoją. Tikiu, kad laureatui šie žodžiai nepakirps drąsių sparnų, nenorėčiau to išgirsti iš savo mokytojo. Prie vaizdingos kalbos neprikibsi, tik tas sveikinimas gali išlikti atminty kaip rakštis subinėje.

„Pagal drabužį sutinkam – pagal kalbą palydim“, – sako mūsų liaudis. Šiuo metu mūsų drabužiai pernelg puošnūs ir įdomūs, visa Lietuva apsirūpinusi iš padėvėtų drabužių parduotuvių, bet juk tai dar nereiškia, kad ir mūsų vidus, ir mūsų kalba turi būti nušiusi ir nudėvėta.

Mečislovo Ščepavičiaus pieš.

